

Документи

ДОКУМЕНТИ О ПОЛИТИЦИ ЦЕНА И НАДНИЦА СРПСКЕ ВЛАДЕ 1944. ГОДИНЕ

Ратну привреду карактерише мобилизација свих привредних извора и средстава за задовољење материјалних потреба армије. За њено спровођење неопходно је извршити прераспodelу националног дохотка у корист оружаних снага и вођења рата, чак и по цену осиромашења земље. Повећање производње ратног материјала на рачун остале производње изазива диспропорцију између робних и новчаних фондова, због преорјентације с тржишног на вантржишни асортиман производњу првенствено за војне потребе и само најнужније потребе за живот грађана. Повећањем новца у оптицају и недостатком робе нарушавају се робно-новчани односи на тржишту што доводи до пада животног стандарда становништва.

Немачка је у II светском рату максимално подредила привреду политику ратним циљевима ангажујући све економске снаге за материјално опслуживање армије. Због негативног искуства из I светског рата немачко привредно вођство определило се за финансирање производње наоружања без инфлације. Предуслов за то био је да привреда државе буде тоталитарна — да држава управља производњом, потрошњом, надницама и ценама. Планско руковођење привредом било је унапред осуђено на неуспех уколико се није заснивало на систему утврђених цена, и то не само животних намирница већ и надница, плата и целокупне робе на тржишту. Да би се заштитио животни стандард становништва у Немачкој, плате и наднице стављене су, још пре избијања рата, под надзор Комесаријата Рајха за одређивање цена под вођством маршала Герина (Herman Göring) који је преко филијала у свим већим градовима обухватао цео Рајх.¹

Комесар Рајха за утврђивање цена водио је рачуна да и у окупираним областима не наступи никакав поремећај у односу на цене у Немачкој, јер би се поремећаји у једној држави одразили на европску привреду.² Немци су, стога, у окупи-

1 Изградња система цена у Рајху започела је 1936.г. Почетком септембра 1939.г. заведена је потпуна контрола цена животних намирница, робе широке потрошње и надница, Архив Војноисторијског института (АВИИ), Недићева архива, рег. бр. 8/8 к. 34; Више о томе, Т. Јелачић, Питање „слободне прехране“ у Немачкој, Економист 1-2 1938, стр. 528-532; Планска привреда, Гласник Дирекције за спољну трговину, 11-12, 1940, стр. 297-298.

2 Према виђењу Министра пољопривреде Рајху „Генерални опуномоћеник за привреду у Србији и друга немачка надлештва свакако ће морати да нађу начин, потпомогнута од надлежних власти у Рајху, да одрже у реду српску привреду која се мора заузети за одржање и повећање продуктивности немачке ратне привреде.“ АВИИ, Недићева архива, рег.бр. 8/8 к. 34.

раним земљама завели сличан систем контроле цена и надница с циљем да се обезбеди социјални мир и боља експлоатација привреде. У Србији је за спровођење ових мера јуна 1941.г. при Министарству народне привреде основан Комесаријат за цене и наднице.³ Овом установом је, иако је формално била под ингенеријом Министарства Српске владе, практично руководио немачки Генерални опуномоћеник за привреду у Србији Франц Нојхаузен (Franc Neuhausen).⁴

Због несташице потрошачких добара у Србији неопходних за живот и сталног пората окупационих трошкова, који су превазилазили економске могућности земље и условљавали сталан пораст новчаног промета, контрола цена и надница, успостављена одмах након окупације, све више је слабила како је рат дуже трајао.⁵ Цене роба и услуга расле су брзим темпом тако да су крајем 1943.г. биле за 300-400% више од оних замрзнутих на нивоу од 5. IV 1941.г, а на слободном тржишту чак 1400-1600% више од прописаних.⁶

Немачке окупаторске власти у Србији су и саме, мимо Комесаријата вршиле послове расподеле и прописивале санкције за прекршиоце, свдећи ову установу на техничког извршиоца своје политике. Део надлештва и службеника у министарствима Српске владе пружао је пасиван отпор оваквој немачкој иницијативи а сама Влада није предузимала енергичније мере за спровођење финансијске, привредне и валутне политике.⁷

Почетком 1944.г. учињен је покушај у српској квислиншкој управи да се стање у политици цена стабилизује. Комесар за цене и наднице Божидар-Дарко Петровић, члан Љотићевог покрета Збор, захтевао је од Владе да се Комесаријат уздигне у ранг министарства и да му се одборе нека законодавна и судска овлашћења како би спречио „све политичке и социјалне последице које попуштања у политици цена повлаче за собом“, јер је „политика цена, и поред свих тешкоћа на које наилази, једно од најјачих средстава која стоје Српској влади на расположењу за ублажавање социјалних невоља сиромашног становништва и економског краха државе.“⁸ Услов за то био је да се ограничи мешање немачких окупациони власти у рад Српске владе, да се све обавезе Србије према Немачкој на име окупационих трошкова фиксирају и да се разгранички компетенција административне и судске власти између Генералног опуномоћеника за привреду у Србији и Комесаријата. Министар народне привреде Милош Недељковић сматрао је да се овај програм не може остварити јер Немци неће дозволити већу аутономију Србији, управну и привредну, у време кад је она постала поприште борби.

3 Службене новине бр. 83, 25. јун 1941, стр. 2-3.

4 За контролу производње и промета у најважнијим привредним гранама Министарство народне привреде Српске владе основало је Централне, установе за административну расподелу добара. Централне нису могле донети ниједну одлуку без претходне сагласности немачких окупационих власти тако да су практично постале органи немачког Генералног опуномоћеника за привреду у Србији а не Министарства. АВИИ, Недићева архива, 48/7 к. 34.

5 Новчана маса у оптицају у Србији увећана је са око 6 милијарди динара априла 1941.г. на 16,2 милијарде крајем 1942.г. и 25,5 милијарди крајем 1943.г. јер је Народна банка Србије морала је прибећи штампању новца због исплате окупационих трошкова и клириншких потраживања. Извештај Главног опуномоћеника за привреду у Србији, Зборник докумената и података о НОР народа Југославије, (Зборник НОР) XII-3, прилог I, стр. 787-788.

6 Исто, стр. 802.

7 Привредна аутономија Србије, реферат Комесара за цене и наднице, AVII, Недићева архива, 48/7. к. 34; Други сумарни извештај Генералног опуномоћеника за привреду у Србији, Зборник НОР XII-2 прилог 2, стр. 1155.

8 Извештај Комесара за цене и наднице, АВИИ, Недићева архива, рег. бр. 48/7 и 49/7 к. 34.

Пројекат Уредбе о државном комесаријату за цене и наднице и још три документа тематски везана за Уредбу откривају дубоку кризу у Недићевој влади насталу услед промене војно-политичке ситуације у земљи и свету. Истовремено у њима се први пут са једног високог места, у Влади Србије, износе захтеви за привредном и управном аутономијом и различита гледања појединих министара на решавање тог питања.

Документи су пронађени у Архиву Војно-историјског института у фонду Милана Недића, к. 34. под регистарским бројевима 29/7, 30/7, 31/7 и 46/7.

ПРЕДЛОГ УРЕДБЕ О ДРЖАВНОМ КОМЕСАРИЈАТУ ЗА ЦЕНЕ НАДНИЦЕ

МИНИСТАРСТВО НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

КАБИНЕТ

К.41. Каб. бр. 6.

7.И.1944.г.

Београд

Господине Министре,

Част ми је у прилогу доставити Вам пројект Уредбе о државном Комесаријату за цене са образложењем, који је израдио г. Комесар за цене и наднице.

По налогу Господина Претседника Министарског савета, у вези са поменутиим пројектом, написао сам један реферат, чији Вам препис такође достављам у прилогу, с молбом да све ово проучите, пошто ће питање Државног комесаријата за цене бити узето у разматрање на наредној седници Министарског савета.

Изволите примити, Господине Министре, и овом приликом изразе мога одличног поштовања.

Господину
Ђури Докићу
Министру саобраћаја
Београд

Министар народне привреде

На основу чл. 1. Уредбе о изменама и допунама постојећих прописа и доношењу нових М.с.Бр. 1118 од 16 септембра 1939 године, Министарски савет прописује ову

УРЕДБУ О уређењу државног Комесаријата за цене.

Чл. 1.

Државни комесаријат за цене је врховна установа за одређивање цена и надзор над ценама.

Чл. 2.

Државни комесаријат за цене има за циљ: 1. да законодавној власти предлаже све законске прописе који се посредно или непосредно односе на политику цена и да сам доноси потребне правилнике за њихово спровођење; 2. да наредбама односно одлукама одређује цене свих врста робе, услуга и надница; 3. да врши врховни надзор над применом прописа о ценама.

Чл. 3.

Уредбе које доноси законодавна власт а које се посредно или непосредно односе на политику цена могу се донети само уз сагласност Државног комесара за цене. Та сагласност даје се на тај начин што Државни комесар за цене ставља свој потпис на односне Уредбе заједно са члановима Министарског савета.

За Правилнике, Наредбе и упутства уколико се посредно или непосредно односе на политику цена, мора се претходно затражити сагласност Државног комесара за цене. Сагласност се добија писменом одлуком и мора се поменути у уводу Правилника, Наредбе и упутства.

О томе да ли се неки пропис посредно или непосредно односи на политику цена одлучује Државни комесар за цене.

Чл. 4.

Државни комесар за цене може овластити поједине власти да саме одређују цене у смислу прописа тач.2 чл. 2 ове Уредбе.

Чл. 5.

Против Наредба и одлука Државног комесара за цене донетих у смислу тач. 2 и 3 чл. 2 и чл. 3 ове Уредбе нема места жалби, или управно-судском поступку.

Против Наредба и одлука власти поменутих у чл. 4 ове Уредбе може се поднети жалба Државном комесару за цене. Жалба не обуставља извршење односно примену донете одлуке.

Против одлуке Државног комесара за цене донете у смислу предњег става нема места даљем правном леку, ни управно-судском поступку.

Чл. 6.

На челу Државног комесаријата за цене стоји Државни комесар за цене кога поставља Претседник Министарског савета.

Државни комесар за цене може по свима питањима који се односе на политику цена консултовати заинтересована Министарства, Привредне централе, Привред-

не коморе, као и поједине претставнике индустрије, занатства, пољопривреде и познате стручњаке.

Државни комесар за цене може присуствовати седницама Министарског савета.

Чл. 7.

Државни комесар за цене може једног од начелника Одељења именовати својим замеником. Овај замењује Државног комесара за цене у случају спречености или одсутности и води даље поверено му Одељење.

Чл. 8.

Државни комесар за цене има свој кабинет коме стоји на челу Шев кабинета са потребним помоћним особљем.

Чл. 9.

Државни комесаријат за цене дели се на шест (6) Одељења, и то:

1. Одељење за опште послове;
2. Административно одељење;
3. Одељење за пољопривредне и шумске производе;
4. Одељење за индустријске и занатске производе;
5. Одељење за услуге и наднице;
6. Одељење за надзор цена.

На челу Одељења стоје начелници.

Чл. 10.

Одељење за опште послове дели се на четири (4) Отсека, и то:

1. Правни отсек у чију надлежност спадају сва начелна правна питања у вези са радом Државног комесаријата за цене;

2. Отсек за штампу и пропаганду у чију надлежност спадају сва питања у вези са популарисањем политике цена и упознавањем јавности са прописима Државног комесаријата за цене;

3. Отсек за статистику у чију надлежност спадају скупљање и израда статистичких података који се односе на политику цена;

4. Отсек за студије бави се научним проучавањем питања у вези са радом Државног комесаријата за цене.

Чл. 11.

Административно одељење дели се на:

1. Персонални отсек у који спадају ова персонална питања;
2. Отсек за рачуноводство у који спадају сва рачуноводствена питања.
3. Економат, и
4. Архива.

Чл. 12.

Одељења за пољопривредне и шумске производе проучава сва питања у вези са одређивањем цена пољопривредним и шумским производима и израђује потребе Уредбе, Наредбе и одлуке које се на та питања односе.

Чл. 13.

Одељење за индустријске и занатске производе проучава сва питања у вези са одређивањем цена индустријским и занатским производима и израђује потребна Уредбе, Наредбе и одлуке које се на та питања односе.

Чл. 14.

Одељење за услуге и наднице дели се на два (2) Отсека, и то:

1. Отсек за услуге који решава сва питања о ценама услуга свих врста израђујући потребне Уредбе, Наредбе и одлуке о истима;
2. Отсек за наднице који решава сва питања у вези са висинама надница свих врста израђујући потребне Уредбе, Наредбе и одлуке о истима.

Чл. 15.

Одељење за надзор цена дели се на два (2) Отсека, и то:

1. Отсек за контролу у чију надлежност спадају сви послови око организације контроле над применом прописа о ценама и врховни надзор над органима којима је та служба поверена.
2. Судски отсек у чију надлежност спада доношење пресуде по кривичним делима из Уредбе о ценама у првостепенем и другостепенем поступку.

Против пресуда које доноси Државни комесаријат за цене нема места жалби ни управно-судском поступку.

Чл. 16.

Одељење за надзор цена располаже потребним бројем контролних органа.

Контролни органи постављају се код Државног комесаријата за цене као и код осталих власти којима је поверен надзор над ценама.

Задатак је контролних органа да врше надзор над спровођењем прописа о ценама. При том они имају сва права која по закону припадају полицијским органима. Сем тога они имају право, да у свако време уђу у пословне просторије, прегледају пословне књиге и траже обавештење о свим пословима предузећа. Исто тако они имају право на вршење претреса према постојећим законским прописима, који важе за полицијске извршне органе.

Контролни органи морају сва сазнања која стекну у вршењу своје службе чувати као званичну тајну.

Чл. 17.

На челу Отсека стоје шефови отсека.

Државни комесар за цене може Правилником оснивати и нове Отсеке. Исто тако он може поједина Одељења или Отсеке поделити на реферате.

Чл. 18.

Све службенике Државног комесаријата за цене поставља Државни комесар за цене.

При томе он може према потреби учинити изузетке од услова предвиђених за пријем у државну службу.

Сви чиновници Државног комесаријате за цене су хонорарни службеници, али Државни комесар за цене може предложити да се поједина места у Државном комесаријату за цене систематизују.

Државни чиновници додељени на рад Државном комесаријату за цене задржавају свој досадашњи положај, а служба проведена у Државном комесаријату за цене урачунава се у године службе.

Државни чиновници додељени на рад Државном комесаријату за цене могу бити враћени на своје раније место само по пристанку Државног комесара за цене.

Државни чиновници додељени на рад Државном комесаријату за цене стоје под дисциплинском влашћу Државног комесара за цене за сво време свога службовања у Државном комесаријату за цене.

Чл. 19.

Државни комесаријат за цене има свој посебни буџет као саставни део државног буџета.

Чл. 20.

Код свих управних власти првог и другог степена, полицијских власти и средњих испостава постављају се референти цена.

Референте цена поставља Министар унутрашњих послова на предлог Државног комесара за цене од чиновника односних власти.

На исти начин могу се референтима цена поставити заменици.

У случају потребе Државни комесар за цене може поставити и друга лица за референте цена као хонорарне службенике. Њихове принадежности исплаћују се из редовног буџета Државног комесаријата за цене или оног дела фонда Државног комесаријата за цене, који је предвиђен за ту сврху.

Чл. 21.

Референти цена врше све послове у вези са политиком цена и надзором над ценама на свом подручју, а у смислу постојећих прописа, Наредба, упутстава и овлашћења Државног комесара за цене.

Окружни референти цена одржавају непосредну везу са Државним комесаријатом за цене који им даје потребна наређења и упутства. Они врше надзор над референтима цена код општих управних власти првог степена, полицијских власти и средњих испостава.

Референти цена код општих управних власти првог степена, полицијских власти и средњих испостава примају наређења од окружних референата цена.

Чл. 22.

Код свих општих управних власти првог и другог степена постављају се изванредне судије. Изванредне судије поставља Министар правде на предлог Државног комесара за цене из редова судија редовних судова.

Изванредним судијама се поверава вођење кривичних поступака по кривичним делима из Уредбе о ценама у првостепеном и другостепеном поступку.

Изванредне судије код општих управних власти првог и другог степена самостално решавају и потписују пресуде.

Изванредне судије код општих управних власти другог степена врше надзор над радом изванредних судија код општих управних власти првог степена.

Чл. 23.

Државни комесар за цене може код свих општих управних власти првог и другог степена, код полицијских власти и средњих испостава поставити контролоре цена (чл. 16. ове Уредбе).

Контролори цена дужни су да извршују наређења и упутства надлежних референтна цена и изванредних судија, а стоје под непосредном влашћу надлежног референта цена.

Чл. 24.

За привредну полицију остају на снази постојећи прописи.

Чл. 25.

Све државне власти и самоуправне дужне су на захтев Државног комесаријата за цене и осталих органа којима је поверен надзор над ценама пружити сву потребну помоћ.

Чл. 26.

Сва спорна питања у вези са применом ове Уредбе решава Државни комесар за цене.

Чл. 27.

Државни комесар за цене доноси потребне Правилнике односно Пословнике у вези са овом Уредбом.

Чл. 28.

Сви чиновници досадашњег Комесаријата за цене и наднице ступањем на снагу ове Уредбе стављају се на располагање.

Чл. 29.

До доношења новог буџета Државни комесаријат за цене користиће кредите предвиђене за Комесаријат за цене и наднице у буџету за 1943. годину.

Чл. 30.

Не могу се примењивати они законски прописи који долазе у сукоб са радом Државног комесаријата за цене.

Чл. 31.

Ступањем на снагу ове Уредбе престају да важе прописи о организацији Комесаријата за цене и наднице бр. 909 од 21 јуна 1941 године.

Чл. 32.

Ова Уредба ступа на снагу у року од 30 дана после обнародовања у „Службеним новимана”.

РЕФЕРАТ МИНИСТРА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ О ПРОБЛЕМИМА ВОЂЕЊА ЦЕНА И О СУЗБИЈАЊУ СПЕКУЛАЦИЈЕ

По Уредби о организацији Комесаријата за цене и наднице од 21. јуна 1941. бр. 909, Комесаријат за цене и наднице има изванредно велика, диктаторска овлашћења:

- 1) да сам утврђује цене и наднице (код монополисаних артикала Министар финансија у споразуму са Комесаријатом);
- 2) да надзире цене и наднице;
- 3) да сам доноси правилнике за провођење (оквирних) закона, које је он предложио законодавној власти;
- 4) да поједине своје функције може пренети на надлештва и органе које сам одреди;
- 5) да може дозволити изузетке од цена и надница прописаних наредбама (чл.2).

* * *

Ипак, по чл. 5 Комесар за цене и наднице мора пре израде законских пројеката и доношења правилника да се претходно консултује са заинтересованим министарствима.

* * *

Упркос овако неограниченој власти Комесаријата, успеси његови у вођству политике цена су сасвим слаби и незадовољавајући, по његовим сопственим констатацијама. Унаточ његовим тврдњама да су зато криви:

- а) немачке власти (њихово незаконито уплитање);
- б) српске власти (њихова нестручност и млитавост);
- в) недовољна привредна продукција, инфлација итд, може се са потпуном сигурношћу утврдити, да је за неуспех Комесаријата у његовим задацима крив у првом реду сам Комесаријат, нарочито у својој функцији надзора. Отсек за надзор пренатрпан је људима рекрутованим великим делом из нашег друштвеног олоша (има их преко 600 на броју), већином без икаквих школских квалификација. Они су унели највећи неред у цело наш привредни живот, те је овај сав у знаку корушије, самовоље и насиља.

Главни разлог поскока цена је не инфлација већ несразмера између понуда и тражње. Ова несразмера, условљена већ и смањеном понудом (рестрикцијом производње) услед ратних прилика појачана је 1/ повећаном потражњом од стране потрошача (нагомилавања робе за личне потребе из страха од неизвесне сутрашњице) и 2/ великим повлачењем робе са пијаци од стране препродаваца, у спекулативне сврхе. Ова два момента хипертрофирања тражње, нарочито стварање залиха у спекулативне сврхе треба енергично сузбијати, и то би била еминентна функција Комесаријата у области вођења цена (доминирање ценама). Ту је Комесаријат не само тотално подбацио, него је постао најактивнији елемент јачања и ширења спекулације, а тиме и разбешњавања хосе цена, јер: његови органи толерирају и патронизирају сваког спекуланта (црноберзијанаца, шибера) чим од њега приме ма какву награду у новцу или у роби; има пуно професионалних црноберзијанаца који дају „надлежним“ контролним органима редовно знатне трибуте, а потом настављају несметано и под заштитом тих званичних органа, свој зликовачки посао уношења привредног, социјалног и политичког хаоса у наш народни живот; контролни органи, у маси доказаних случајева, траже сами, па чак и под претњама, изнуђавају од препродаваца новац и робу у

своју личну корист (много је тих органа у сувише обелодањеним случајевима отпуштено из службе, али је та пракса скоро генералисана у Комесаријату). При решавању жалби влада произвољност и неједнообразност, а поступак при кажњавању, правнички посматрано, варварски примитиван. Због свега овога пати наша публика, као потрошачка тако и солидна произвођачка-трговачка, те се сторило опште народно убеђење, да би ради обарања цена и враћања поштења у нашем привредном животу требало пре свега укинути Комесаријат.

Ово се тражење широких народних маса не може, наравно, прихватити, али се у интересу оздрављења наше привреде мора пре свега енергично пречистити стање у Комесаријату, и спречити корупција и злоупотреба његових органа. Ради тога предлагем да Министарски Савез донесе ову одлуку:

а) да се стави у дужност Министру народне привреде да изврши комисијски преглед рада Комесаријата за цене и наднице, и то како у административном тако и у благајничком погледу;

б) да на основу извршеног прегледа Минисар народне привреде изведе потребне реформе у Комесаријату за цене и наднице, по саслушању Министарског Савета;

в) да Српска влада народног спаса захтева од Комесаријата за цене и наднице стриктно поштовање чл. 5 Уредбе о организацији Комесаријата за цене и наднице и да надзор над извршењем ових прописа ставља у име целе владе у дужност Министру народне привреде;

г) да се од стране Претседника Српске владе и Министра унутрашњих послова приступи строгом кажњавању свих органа надзора над ценама и надницама, који се ухвате у корупцији (примању мита); ово да се објави народу, и обећа пуна заштита онима који се буду жалили на неправду, уцењивање и пљачкање;

д) да се целокупно вођење (одређивање) цена доведе под најпотпунију контролу Министарског Савета.

ПРИМЕДБЕ НА УРЕДБУ ДРЖАВНОГ КОМЕСАРИЈАТА ЗА ЦЕНЕ И НАДНИЦЕ

МИНИСТАРСТВО НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ
КАБИНЕТ

Пов.Каб.бр. 22.

12. фебруара 1944. Београд

Господине Министре,

Част ми је доставити Вам у препису примедбе које је Министарство правде ставило на пројекат Уредбе Државног комесаријата за цене, као прилог предмету који сам Вам раније упутио под К.Пов.Каб.бр.6 од 7 ов. месеца.

Изволите примити, Господине Министре, и овом приликом изразе мога одличног поштовања.

Господину
Министру саобраћаја
Ђури Докићу
Београд

Министар народне одбране

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ
Законодавно-правно одељење
IV Бр. 4734
11. фебруара 1944.г.
Београд

ГОСПОДИНЕ МИНИСТРЕ,

Према Вашем налогу а поводом нацрта Уредбе о државном комесаријату за цене, достављеног Вам на рассмотрење писмом Министра народне привреде Пов.Каб.бр. 6 од 7 фебруара 1944 године, част ми је по проучавању тога нацрта известити Вас да се овом нацрту, у колико се њиме додирује материја која интересује подручно Вам Министарство, могу учинити следеће примедбе:

Основна тежња предметног нацрта јесте да се од досадашњег комесаријата за цене и наднице створи потпуно самостална државна установа са задатком одређивања цена и надзора над ценама, која би била координирана постојећим министарствима и на чијем би челу стајао државни комесар за цене, који не би био подређен ни једном ресорном министру. У овом погледу нацрт битно отстапује од досадашње организације Комесаријата за цене и наднице по Уредби о организацији овог Комесаријата бр. 909 од 21 јуна 1941 године према којој је Комесаријат установљен при Министарству народне привреде а комесара за цене и наднице постављао Министар народне привреде. У вези с тиме је и одредба члана 6 пројекта којом се државном комесару за цене признаје право да може присуствовати седницама Министарског савета.

На тај начин постављено је питање које стоји у вези са организацијом врховне државне управе, наиме питање да ли комесаријату за цене, с обзиром на његов задатак и круг надлежности како је овај одређен нацртом, треба признати карактер самосталне врховне установе или би он и даље требало да спада у оквир кога од постојећих ресора, као што је то до сада био случај. Ово питање зависи у крајњој линији од значаја који се придаје политички дириговања цена у данашњим приликама, нарочито у односу на надлежност постојећих привредних ресора, у првом реду Министарства народне привреде и његових компетенција у вези са проблемом дириговања цена.

У погледу одредбе члана 3 нацрта потребно је приметити да би одредба његовог става 1 према којој се уредбе које доноси законодавна власт а које се посредно или непосредно односе на политику цена могу доносити само уз сагласност државног комесара за цене, значила у ствари ограничење прерогатива Министарског савета у вршењу законодавне функције, јер Министарски савет не би могао донети никакве прописе из области политике цена без сагласности државног комесара за цене. Овакво право није признато чак ниједном ресорном министру, те се због тога не би могло дати ни државном комесару за цене. У колико се послодњом реченицом истог става предвиђа да државни комесар за цене даје своју сагласност на тај начин што заједно са члановима Министарског савета ставља свој потпис на односе уредбе, из те одредбе би излазило да комесар за цене врши такође функције законодавног органа кад се ради о доношењу уредаба које се односе на потилицу цена. Ово би значило да се државном комесару за цену, које се у ставу 3 чл. 6 признаје и право да може присуствовати седницама Министарског савета, признаје ранг министра, а целисходност овакве одредбе зависи од става који се заузме у погледу одредаба нацрта о месту комесаријата у организацији врховне државне управе.

Поводом става 2 истог члана треба истаћи да се њиме даје у ствари државном комесару за цене вето у погледу свих правилника, наредба и упутстава у колико се посредно или непосредно односе на политику цена, те у случају ускраћивања сагласности државног комесара за цене поједини ресорни министри не би могли донети прописе које сматрају потребним са гледишта свога ресора. Место тога можда би било целисходније решење када би се предвидело само обавезно са-слушање комесара за цене, тако да у случају неслагања између ресорног мини-стра и њега дефинитивну одлуку доноси Министарски савет као виши форум.

У погледу одредбе става 1 члана 5 нацрта може се приговорити да се њиме искључује свако испитивање законитости поред осталог и оних одлука и наредба државног комесара за цене које он доноси у смислу тач. 3 чл.2 у вршењу врховног надзора над применом прописа о ценама. Ако би се то и могло усвојити у погледу одлука изречених у кривичном поступку због дела којима се вређају прописи о ценама, то се не би могло прихватити и за остале одлуке наведене врсте, пошто то право није признато ни другим ресорима, јер њихове одлуке по правилу подлеже разматрању од стране управних судова и Државног савета поводом правног лека.

Нарочито бих желео указати на то да се не би могла прихватити одредба члана 22 нацрта, којом се предвиђа да се из редова судија редовних судова могу постављати изванредне судије код општих управних власти првог и другог степена ради провођења кривичног поступка по кривичним делима из Уредбе о ценама. Ово се не може усвојити пре свега из разлога што су судови већ преоптерећени својим редовним пословима и што код појединих средских судова у највише случајева постоје само поједан или двојица судија, те би услед тога трпео редован судски рад, а затим и са разлога што су по чл. 14 Закона о судијама редовних судова судије независне и у изрицању правде не стоје ни под каквом влашћу, већ суде само по закону, што се не може сложити са одредбом пројекта (чл. 22, став последњи) да изванредне судије код општих власти другог степена врше надзор над радом изванредних судија код општих управних власти првог степена. У вези с тиме част ми је указати Вам да је подручно Вам Министарство по овом питању већ раније заузело став у истом смислу својим писмом бр. 24416 од 18 јуна 1943 године, које се у прилогу прилаже.

Назад, потребно је приметити да се одредбом чл. 26 којом се државни комесар за цене овлашћује да решава сва спорна питања у вези са применом предметне Уредбе, њему даје право на тумачење Уредбе, а ово му право не би требало признати пошто је њему чл. 27 већ дато овлашћење за доношење правилника и по-словника у вези са овом Уредбом.

За Начелника

Законодавно-правног одељења
секретар

потпис нечитак

**ПРЕДСТАВКА КОМЕСАРА ЗА ЦЕНЕ И НАДНИЦЕ
ПРЕДСЕДНИКУ ВЛАДЕ ПОВОДОМ УРЕДБЕ О
КОМЕСАРИЈАТУ ЗА ЦЕНЕ И НАДНИЦЕ**

МИНИСТАРСТВО НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

Комесаријат за цене и наднице

Пов. I. Бр. 93

16. фебруара 1944. год.

Београд

Господине Претседнице,

Извесне околности које су се одиграле ових дана у вези са политиком цена и мојим положајем, присиљавају ме да према истима заузмем свој став. Наиме, као што сам Вас известио, Привредно вођство преко војно-управног вишег саветника г. др Фишера ставило ми је на знање, да му је познато да сам Вам о комплексу политике цена упутио извесне реферате. Захтевало је од мене да им препише и преводе тих реферата предам. Захтев сам одбио стављајући им до знања да без Вашег одобрења те реферате не могу дати. То одобрење од Вас ни до данас нисам добио и реферате нисам предао.

Међутим, сазнајем да је Привредном вођству садржина тих реферата саопштена, и то од стране г. Министра народне привреде. Поред тога сазнајем да је г. Министар народне привреде у седници финансијског комитета и у седници Министарског савета напао мене лично, као човека опасног за добре односе са немачким властима и максималисту, који тражи за српске власти највеће компетенције на подручју политике цена. Даље је г. Недељковић мени непосредно нанео једну увреду, подмећују ми амбицију на тајим за положајем, те да желим своју личност да наметнем целом Министарском савету.

Верујте ми, Господине Претседнице, да ми до мишљења г. Недељковића о мојој личности није стало, јер на његово мишљење могу данас полагати још једино људи, који су му по начину мишљења равни. Али, не могу да допустим да ми г. Недељковић подмеће амбиције које немам, и клевета моје најчистије побуде да у границама својих моћи помогнем српском народу и српској политици, и то на начин који ми је, и поред моје сталне критике упућене на правац рада Привредног вођства у политици цена, омогућио да се свима претставницима немачких власти и данас останем у најкоректнијим односима. Сматрам да је баш мој објективни критички, али лојалан став пшрема Привредном вођству подигао ауторитет установе коју водим, и донео ми уважање код претставника немачких власти, које ми се свакодневно у мом саобраћају са њима и показује.

Остављам другима да цене колико сам у своме раду био користан или штетан, али се не могу помирити стим, да кад ја на изричит захтев претставника немачких власти одбијам да предам извесне поверљиве реферате упућене Вама, мој претпостављени Министар, а да се намачке стране то није ни тражено, показује исте баш онима чији рад у извесној мери критикујем, захтевајући да се повуку границе компетенције српских и немачких власти на подручју политике цена.

Свестан сам онога што сам написао и могу да поднесем одговорност а пред судом историје и пред сваким немачким судом за своје мишљење. Али ме као Србина овакав поступак једног Министра Ваше Владе доводи до сумње у оно, за шта сам се до сада залагао, гледајући у Вама оличење својих напора и стремљења.

Пошто ми је даља сарадња са оваквим Министром народне привреде апсолутно немогућа, слободан сам, Господине Претседниче, да Вас замолим да ми изволите уважити оставку на положај Комесара за цене и наднице.

Ја сам из начелних разлога већ 30 марта 1943 год. г. Министру народне привреде поднео оставку, која ни до данас није уважена. Схватио сам да и поред свих тешкоћа на које сам код Привредног вођства наишао, треба да останем и даље на овом положају, како бих дочекао промену принципа политике цена коју сам наговестио. Међутим, данас ја не могу више сарађивати са г. Недељковићем, који је мени претпостављени Министар, а кога из наведених разлога не могу више сматрати човеком достојним за положај кога као Министар привреде заузима, па је према томе сарадња између нас двојице потпуно искључена. Г. Недељковићу се већ и сами Немци смеју због његовог полтронског става, јер је познато да он Немце поздравља њиховим националсоцијалистичким поздравом — подизањем десне руке, а тиме доводи у незгодан положај све оне Србе који у његовом присуству долазе у додир са Немцима, и као часни људи нису у стању да га копирају.

Молим Вас, Господине Претседниче, да ме изволите извинити што сам се могао, из горе наведених разлога, на овај корак одлучити. Остаћу и даље веран сарадник Ваше политике спасавања српског народа и продужићу свим својим снагама рад у том правцу, верујући да ће Ваша мисао и правда на крају триумфовати.

Изволите, Господине Председниче, и овом приликом примити уверења моје оданости и мога поштовања.

Господину
армиском генералу
МИЛАНУ Ђ. НЕДИЋУ
Претседнику Министарског савета
и Министру унутрашњих послова Београд

Комесар
за цене и наднице

ДОКУМЕНТА ПРИРЕДИО:
Драган АЛЕКСИЋ
истраживач сарадник
Институт за историју
радничког покрета Србије
Немањина 24/II, Београд